

УДК 271.222(497.11)-523.4
271.222(497.11)-726.3:929

Дарко Ивановић

Гимназија – Велика Плана

Црква Свете Петке у Великом Орашју¹

*Сине Божји, њрими ме у мудроси̑ Твоју,
Ти си љава свих синова људских,
Ти њихов небески разум, обасјање и радовање.
(Владика Николај, Моли̑ве на језеру, 22)*

Територија данашње Централне Србије била је у раном средњем веку, у црквеном погледу, саставни део Охридске архиепископије, све до 1219. године, тј. до оснивања аутокефалне Српске архиепископије. Свети Сава је успео да оснује и организује Српску православну цркву, већ 1220. године у десет епископија, које су тада покривале само територију краља Стефана Првовенчаног.

Проблематична је веродостојност текста о најстаријој цркви у ата-ру данашњег Великог Орашја. У књизи *Православна Српска црква у Краљевини Србији* пише, да је код Великог Орашја, недалеко од реке Јасенице, пронађена у земљи, „нека стародревна црква, разрушена до цокла, а на западним вратима стајао је и зид три метара висине неразрушен, који је у земљи затрпан био и нађен: изнутра омалан – живописан, а поврх цокле нађен је натпис: „1173. лета од Христа обновљена – сеи манастир Света Петка“. Ископана је изнутра једна плоча бела, масна, глатка, која је по свој прилици надгробни камен и на њој стоји натпис: „Стеван војвода ковински“. По олтару, окренутом право на истоку и по живопису, види се да је била православна црква, и на том истом месту сада, 1890. године, озидана је нова црква и назив има „Света Петка“. Храм је св. Параскеве, која се слави 26. јула (по старом календару – Д. И.) сваке године. Саграђена је од тврдог материјала“.²

1 Чланак представља део књиге *Великоорашка Црква и њарохија*, која је у припреми.

2 Ова књига је објављена 1895. године у Београду; одредница Велико Орашје

У време изградње прве цркве (1173) на овим просторима су владали Мађари. Ипак, постоји могућност њене изградње пошто се Охридска архиепископија простирала на север све до Дунава, где је имала три епископије: Срем (седиште у Сремској Митровици), Београд и Браничево. Могуће је и да је надгробни споменик с натписом „Стеван војвода ковински“ постављен касније, можда у време краткотрајне српске власти јужним Банатом. Дакле, од априла 1457. године, када су присталице мађарског краља Ладислава предале Ковин деспоту Лазару Бранковићу. Тако је први пут у средњем веку померена територија српске државе на леву обалу Дунава. Можемо претпоставити да је војвода Стеван кратко управљао Ковином, током 1457. и 1458. године, и после смрти пренет и сахрањен у старој орашанској цркви.

У време пада Српске деспотовине под турску власт (1459) седиште Митрополије налазило се у Смедереву и смедеревска епархија је поново припојена Охридској архиепископији. Орашанска црква је вероватно страдала у турском освајачком походу средином 1459. године или нешто касније. Углавном, црква је остала у рушевинама све до њене обнове 1890. године.

Миљивој Гавриловић, завичајни историчар, навео је податак да је на вратима старе цркве нађен запис: „Освјати и помаза храм св. Ар. М. епископ Сава“.³ Дакле, то је податак кога нема у књизи *Православна Српска црква у Краљевини Србији*, која је објављена само пет година после изградње нове цркве у Великом Орашју.

Великоорашка парохија, која се састоји од Великог Орашја, Крушева и Мале Плана, дуго је припадала Крњевачкој цркви, односно другој крњевачкој парохији, све до 1870. године. Ова насеља су, као и остала места у Србији, у години оснивања Орашког среза (1869), прикупила новац за изградњу цркве и споменика погинулом кнезу Михаилу Обреновићу и предала га Главном одбору.

Списак на подизање цркве и споменика блаженопочившег кнез Михаилу М. Обреновићу Трећем приложили су и Главном одбору предали

Село Велико Орашје

Г. Видоје Марковић, 20 гроша
 Милојко Гајић, 10
 Димитрије Влаић, 40

Ђорђе Николић, 5
 Петар Миловановић, 1
 Станко Јанковић, 2

3 Миљивој Гавриловић, *Смедеревско ѿморавље*, 31.

Стојан Гвозденовић, 4	Станко Живковић, 4
Кузман Ивковић, 2	Стојан Павковић, 10
Тодор Радисављевић, 4	Илија Ивковић, 10
Илија Благојевић, 4	Лазар Милосављевић, 12
Стоиљко Стаменковић, 4	Милета Кузмановић, 1
Ђорђе Јанковић, 3 гроша и 20 пара	Јаремија Станимировић, 1
Димитрије Јовановић, 4	Милоје Марковић, 4
Максим Здравковић, 4	Милосав Маринковић, 2
Станојло Милошевић, 4	Василије Димитријевић, 2
Лука Николић, 4	Стеван Марјановић, 2
Радосав Миловановић (Гајић), 10	Милош Станковић, 1
Никола Атанасковић, 4	Алекса Радојковић, 1
Павле Живановић, 2	Ташко Костић, 4
Милош Стевановић, 4	Јанићије Живковић, 2
Неша Јовановић, 3 гроша и 20 пара	Цветко Атанасијевић, 4
Гаја Миљковић, 4	Глигорије Миладиновић, 1
Цветко Стаменковић, 4	Јован Стојадиновић, 2
Мита Николић, 4	Димитрије Живановић, 5
Буица Здравковић, 2	Милоје Јанковић, 4
Сава Живковић, 4	Станимир Станковић, 30 пара
Матеја Марјановић, 2	Лазар Миленковић, 1
Станко Миљковић, 4	Тоца Филиповић, 2
Танасије Бошковић, 3	Савка, жена Станоја Живановића, 2
Василије Ристић, 3	Павле Благојевић, 2
Милован Филиповић, 2	Петар Илић, 1
Никола Радојковић, 1 грош и 30 пара	Радосав Гајић, 1
Митар Николић, 2	Ђорђе Бошковић, 1
Цветко Марјановић, 2	Стеван Здравковић, 2
Милоје Живковић, 2	Крста Мутавџија, 1
Живко Миленковић, 1	Јаков Милосављевић, 1
Милош Симић, 2	Јован Глигоријевић, 2
Миладин Живковић, 2	Стока Петровић, 4
Милан Рашић, 2	Ђорђе Стевановић, 10
Петар Андрејевић, 2	Никола Јовановић, 4
Вића Ивановић, 4	Станко Глигоријевић, 3
Марко Пауновић, 4	Илија Спасојевић, 4
Тодор Петровић, 1	Тодор Мијајловић, 2
Свега 216 гроша и 10 чаршијских пара ⁴	

4 *Српске новине*, Прилог броја 54 (1869), Велико Орашје

Међу приложницима налазе се и Крушевљани, што се види на списку, на пример Стоиљко Стаменковић, Петар Илић и Тодор Мијајловић. Величином прилога издвојили су се Димитрије Влајић (40 гроша) и Видоје Марковић (20), трговци свињама и имућни домаћини. Запажа се и да су остали прилози били веома мали, од једног од четири гроша.

Изградња цркве

Сава М. Стојановић, телеграфиста, помоћни члан Археолошког друштва, поднео је допис „Српске црквене старине“, односно опис остатака старе цркве у Великом Орашју, само три године пре изградње нове цркве на истом месту.

Велико Орашје, 28. фебруар 1887. г.

Поштовано Господине

У самом Орашју, на десној страни Јасенице (грешка, треба „на левој страни“), код гробља, налазе се остаци старе цркве, који су познати овде под називом „Зидина“.

„Зидина“ је остатак црквеног платна целе западне стране, с отвором где су била врата, и мери у висину 3 м 50 цм, у ширину 4 м 60 цм, а дебљина зида је 70 цм.

Према откупу уколико се сад темељи познају, види се, као да црква ова није била већа од 7 м и 50 цм у дужину и 3 м 20 цм у ширину, чисте шупљине.

Зид је на ћошковима и оковратницима од грубо тесаног камена пешчаника, а по средини од мешовитог камена, опека и окамењеног малтера, на коме се познаје црвена боја, а по где и боје какве хаљине из живописа.

Више од свода западних врата, на левој страни, има и један узидан камен који личи на крст; на том крсту су урезана нека слова, али врло нејасна, те се прочитати не може; према томе, изгледа као да је на старом темељу од рушевине храм поново озидан.

Од зидине, па за 3 м у лево има један надгробни крст од белог камена, као што је приложени нацрт с. 1. табла 5. а од овог за 5 м даље још један крст, који изгледа као круна, види слику 2., без икаквих записа.

У самој цркви налази се једна плоча од белог камена, доста лепо отесана, 1 м 80 цм дугачка, 60 цм широка и 20 цм дебела, а још једна земљом претрпана са изгубљеним крстом. Но, деда Цока – Стојан Јовановић, који је овде у селу за сад најстарији, вели да су из исте цркве извађене две плоче од белог мермера с натписом и однешене у Смедерево или

Београд за време капетановања г. Јове Смиљанића у Х. Паланци – године не памти.⁵

Од како деда Цока зна, зидина је таква као и данас што је. Сваке године нађе се по неко од мештана те ту срећу потражи да новац ископа, зато су у самој цркви и око зидине све саме рупчаге, те се могу видети црепови од посуђа и зрневље од изгорелог жита; само је још добро те од зидине неће нико ниједан камен да однесе, иначе би све до сад разнело...

Пошто зидина у Великом Орашју и њена лепа околина са остацима римским, није до сада научно прегледана, да се може констатовати да ли је она као капела у гробљу или у вароши служила. Вредно би било да првом приликом нашега путовања и овде свратите и уверите се како би се са мало снаге и новчаних жртава, како око зидине, тако и око откопавања гробова, много шта сазнати могло о постанку ових старина.

Сава М. Стојановић⁶

Дакле, према приложеном опису, остаци старе цркве („Зидине“) налазили су се у Великом Орашју, на левој страни Јасенице. Пошто је била скромних димензија, поставља се питање да ли је она служила као капела у гробљу или је била парохијска црква. Наше мишљење је да је то била парохијска црква, углавном због већег насеља у њеној близини. За њено зидање коришћен је темељ, камен и опека неког ранијег храма, вероватно римског. Већином је коришћен камен пешчар са Карауле. Опека је употребљена од срушених грађевина, пошто су Срби из 12. века углавном градили куће од пружа и блата. Најбоље је дио сачуван западни зид, који је већим делом искоришћен за изградњу нове цркве. Овакве зидине памтио је деда Цока, Стојан Јовановић, родоначелник Стојановића и Јовановића, рођен 1809. године, који је говорио како су његови суграђани раскопавали темеље старе цркве тражећи закопано благо.

Поред зидина налазе се два надгробна крста од белог камена која нису слична данашњем надгробном камену поред северног зида цркве, уклопаног после обнављања цркве (1890). На жалост, нестале су и две камене плоче с натписима, вероватно средином 19. века, у време среског капетана Јове Смиљанића.

5 Вероватно мисли на камене плоче, поменуте на претходним страницама овог рада, с натписима „1173. лета од Христа обновљена – сеи манастир Света Петка“ и „Стеван војвода ковински“. Јован Смиљанић био је срески капетан у См. Паланци 1850. а можда и 1851. и 1852. године.

6 *Старинар*, 1. јун 1887, др. 2, 62–63

Летопис цркве и парохије Велико Орашје пружа податке о открићу рушевина и изградњи нове цркве.

Према њему, „Црква В. Орашка постоји од 1890. године и њу је пронашао чича Стефан – Среја Николић из В. Орашја. Наишао је на неке развалине на обали реке Јасенице и копајући да види шта је, наишао је на место где је био олтар и тамо је нашао један велики камени крст на коме је, веле, био престол. Ту је нашао и један велики камен, с натписом „Стеван, ковински војвода“, и веле да је нашао још неке дарове. Веле да су све нађене ствари послате у Смедерево, смедеревском проту. Кад сам ја (писао парох великоорашки Радован Петковић 1927. године – Д. И.) дошао на парохију В. Орашку, 1897. године, и упитао сам проту Љубомира Поповића, коларског пароха који је онда заступао смедеревског проту, умрлог Стевана Марковића, за све нађене ствари и добијем негативан одговор, да се оне не налазе у смедеревској цркви. Чича Среја, сазнавши да је то била црква, на месту где је био олтар почео је на сваки празник и недељом свако вече и јутро палити свеће и молити се Богу, где се ускоро прочуло, те из околних села почеше људи и жене долазити, палити свеће и Богу се молити заједно са чичом Срејом. На том месту он, својом иницијативом и уз помоћ великоорашких грађана сагради цркву, названу Св. Петка, где се и данас моли и служи Богу и чича Среји као творцу и добротвору ове богомоље⁷.

Сретен-Среја Николић (1835–1899), син Николе-Ниче Јовановића, био је врло побожан човек и први је радио на ископавању темеља цркве, из побожних побуда. Покренуо је иницијативу за изградњу нове цркве на простору темеља и зидина старе цркве. Он је најпре на старом темељу поставио мали сто и клупу, где је скупљао прилог за изградњу цркве. Новац је носио кући, али су му снаје крале. Ондашње власти су га прогласиле лудим и затвориле на неколико дана у ћелију паланачког затвора. Мада су неки сељаци хтели да подигну цркву у центру варошице, он се изборио да је сазидају на истом месту. На жалост, Среја није сахрањен у црквеној порти већ почива на оближњем гробљу. На његовом надгробном споменику с правом је написано „Главни оснивач и утемељивач цркве у Великом Орашју“.⁸

Поред Среје Николића, велику заслугу за изградњу цркве имали су и тадашњи великоорашки свештеник Милојко Мирчић и председник општине Живко Јовановић (радикал, народни посланик), који су организовано прикупљали помоћ. Црква је изграђена у неповољно време, у време

7 Летопис цркве и парохије В. Орашке, 1–2

8 Родословље фамилије Николе Ј. Јовановића из Великог Орашја, Сретен-Среја Николић

губитка среза. На жалост, није сачувана документација о плану, припремама, финансирању и изградњи овог храма.

Испод свода великоорашке цркве молили су се Орашани и Крушевљани, а у време празника и верници из суседних места. Коначно је остварена њихова вишедеценијска жеља за новом црквом.

Света преподобна мученица Параскева

Великоорашка црква је ретки српски храм који је посвећен светој преподобној мученици Параскеви, која је живела у време римских царава Хадријана (117–138) и Антонина Пија (138–161). Рођена је у Риму, у породици хришћана Агатона и Политеје. На светом крштењу добила је име Параскева, пошто је рођена у петак. На грчком се петак каже „параскеви“, што на српском значи Петка. Учена је и васпитавана у хришћанској вери. Редовно је посећивала цркву, одавала се светој молитви и читала Свето писмо. После смрти родитеља, она је све своје имање раздавала сиромашним људима. Потом се замонашила. После оптужбе неких злобних Јевреја, Римљани су је мучили и погубили око 140. године.

Параскевине свете мошти налазе се у Цариграду, у једној цркви на левој страни Златног рога.⁹

Велики број српских цркава посвећеној је много познатијој преподобној мати Параскеви (Трнова Петка), те је неки верници замењују са „римском“ Светом Петком, а посвећена им је и заједничка црквена слава.

Опис цркве

Орашанска црква, подигнута на остацима старе цркве, налази се у пространој порти, у близини старог и новог гробља. Није далеко ни од центра села.

Првобитна црква, једнобродне основе са полигоналном источном апсидом и две мање бочне певнице, имала је дужину 19 м, ширину 9 м (на делу бочних певница 11 м) и висину 10 м. Припрата са звоником је накнадно дозидана (1969–1973). Према облику, примећује се утицај традиционалне српске архитектуре. На фасадама нема никаквог декоративног украса, изузев два хоризонтална кордон венца који рашчлањују фасаде по хоризонталу. Певничка апсида је споља петострана, док су бочне певнице простране.¹⁰

⁹ Месеослов, *Житије свейиј*, јул, 639

¹⁰ Регионални завод за заштиту споменика културе, Смедерево, *Црква Свѣие Пейѣке – Образложење*

Црква има два улаза, северни (споредни) и западни (главни). Сви прозори на цркви су у облику монофора, правоугаоног облика са полукружним завршетком, а има их укупно 11.

Дозидана припрата, правоугаоне основе, налази се на западној страни већ постојеће цркве и величине је 4,25 м x 9,00 м. У приземљу се налази хол, простор за продају свећа и осталог и ступениште за једну просторију горе, певницу.

Торањ (звоник), квадратне основе, диже се над средиштем дограђеног дела. Кров торња је покривен лимом а остали део крова бибер-црепом. Читава дограђени део уклопљен је архитектонски са постојећим делом цркве.

Црква је зидана опеком у кречном малтеру. Смалтерисана је и окречена (прскана). Кров је двосливан. Црква има камене темеље и бетонске подове. Дозидани део изграђен је опеком и бетоном, с тим што је западни портал изведен у камену.

Унутрашњост цркве је просторно подељена на олтар, наос и припрату. Наос је правоугаоне основе са малим бочним певницама полукружног облика. Олтарски простор се састоји од проскомидије и ђаконикона а у централном делу је смештена часна трпеза.¹¹

Врата и прозори су дрвени и обликом и орнаментиком одговарају постојећим вратима и прозорима.

Зидно сликарство

Ранији живопис, у ал секо техници, рад је непознатог сликара. Зидне слике, рађене посним дојама, нису имале уметничку вредност.

У раду Регионалног завода за заштиту споменика културе „Црква Свете Петке – образложење“ описан је ранији распоред живописа.

На западном зиду представљени су светитељи (стојеће фигуре): св. Марија Магдалена, св. мученица Недеља, св. мученица Марина, св. Георгије, св. цар Константин, св. царица Јелена, св. Ангелина деспотица српска и композиција Васкрсење и Преображење.

На северном зиду представљени су светитељи (стојеће фигуре): св. Арон, св. Мојсије, св. Сергије, св. Прокопије, св. Игњатије Богоносац, св. Димитрије, св. Агатоник, св. Георгије, св. Јован Крститељ, св. Јован Златоусти, св. Василије Велики, св. Трифун, св. арханђел Гаврило, св. Григорије Богослов и Часне вериге.

На јужном зиду насликане су следеће фигуре: св. Стефан Првовенчани, св. Симеон Мироточиви, св. Јоаникије Девички, св. Сава Српски,

св. Лазар Васкрсли, св. Лазар Српски, св. Пантелејмон, св. Јован Бесребреник, св. Дамјан, св. Козма, св. Јаков, св. архиђакон Стефан и у конхи певнице св. Никола и св. Георгије.

На своду у централном делу, у једном овалном медаљону, насликана је композиција Крштења, а са једне и друге стране Богородица Ширшаја и Бог Отац Саваот. Јужно су насликани јеванђелисти и пророци: св. Пророк Илија, св. пророк Јона, св. Јеванђелист Јован и св. Јеванђелист Матеј. Северно: св. пророк Данило, св. пророк Исаија, св. Јеванђелист Лука и св. Јеванђелист Марко.

Временом је стари живопис изгледео и од гаражи испрљан. Уз одобрење епископа Хризостома, овај живопис је привремено обновио и поправио Михајло Вујичић из Доње Ливадице, а гараж је скидао мајстор Прша из Жабара.

Ново живописање цркве обавио је проф. Горан Јанићијевић, професор Фреско-писачке академије (при Богословском факултету СПЦ), са студентима током 2005. и 2006. године. Истовремено је вршена реконструкција цркве, спољашња и унутрашња. Плочице је добровољним радом поставио Жика Гајић из Великог Орашја. Владика Игнатије је дао распоред осликавања зидова цркве и надгледао је радове¹².

Нови распоред живописа има другачији изглед.

На западном спољњем зиду припрате налазе се фреске св. Луке и св. Лазара.

Фреске на западном унутрашњем зиду: Успење Богородице, св. преподобна мученица Параскева, Исус Христос и Свети Сава.

Фреске на северном зиду: св. краљ Драгутин, св. краљ Стефан Првовенчани, св. краљ Урош и св. Симеон Мироточиви (владари); Козма и Дамјан; св. Николај Жички и Варнава Хвостански, св. Јован Богослов, св. Симеон Богопримац и св. Максим Исповедник; св. Симеон и св. Алимпије (у вратима); св. Петар Дабробосански и Горазд Чешки, св. Јован, св. Јован Претеча и св. Никола; св. Платон Бањалучки и Сава Горњекарловачки, св. Павле и св. Стефан Дечански: св. Ромило Раванички и Зосим Тумански, св. Григорије Синајски, св. великомученик кнез Лазар и Лазар Четвородневни; св. Стратоник, св. Сергије, св. Вакх и св. Ермил, св. Теодор Тирон, Прокопије и Георгије (у певници).

У олтарским зидовима налазе се веома квалитетне фреске: св. Антипа Пергамски, св. Игњатије Богоносац, св. архиђакон Стефан Првомученик, св. Григорије Ниски, св. Григорије Богослов, св. Василије Велики, св. Јован

12 Казивање о. Слободана Марковића

Златоусти, Васкрсење и архијереји, св. Атанасије Велики, св. Јован Милостиви, св. Кирило Александријски, св. Спиридон Чудотворац, св. Климент Римски, св. Дионисије Ареопagit, св. Поликарп Смирнски и Благовести.

На јужном зиду распоређене су следеће фреске: Исус Христос, св. Солмон и св. Давид, св. Козма Мајумски, св. Теодор Студит, св. Јован Дамаскин, св. Химнограф, св. Атиноген и св. Софроније; Свете Евгенија и Ангелина, св. Анареј, св. Сава, св. Стефан Лазаревић, свети мученици Сергеј и Вакх, св. Тома, свети деспоти српски Георгије и Стефан Бранковић; св. Пантелејмон и Трифун, св. Лука, свети бесребрници Козма и Дамјан; свете мученице Јефимија и Варвара; архангел Михаило, свети цареви Константин и Јелена; љубав, нада, вера, св. Софија, св. Параскева и Света Недеља.

Данас Великоорашка црква има један од најлепших и најквалитетнијих живописа. Предстојеће живописање унутрашњег дела приправе завршиће унутрашњи изглед цркве.

Иконостас

Олтар је од лађе одвојен дрвеном олтарском преградом, конципираном у класицистичком стилу, резбареном декорацијом обојеном у злато. На старом иконостасу, који потиче из 1891. године као дар неког непознатог Македонца, налазе се 28 икона различитих димензија и форми. Иконе су сликане уљаним бојама на дасци. Најзначајније иконе налазе се на дверима; на северним св, арханђео Михаило, царским Благовести и јужним св. архиђакон Стефан. Постоје четири престоње иконе: св. Параскева, Богородица, Исус Христос и свети Јован Крститељ. На парапетним плочама смештене су иконе (доње): Изгнанство из раја, Адам и Ева у рају, Жртва Адамова и Усековање главе светог Јована Крститеља. У другој зони налазе се Силазак св. Духа, шест икона које представљају 12 стојећих фигура апостола и шест овалних икона. Иконостас се завршава дрвеним резбареним крстом са два овална медаљона (Богородица и св. Јован Крститељ)¹³.

Дејан Радисављевић из Велике Плана ради на новом иконостасу, а нове иконе насликао је Александар Живадиновић.

Градитељска делатност

Великоорашка црква је неколико пута поправљана и обнављана, најпре крајем треће деценије двадесетог века. Свештеник Реља Д. Јелић је приликом ступања на дужност, 16. марта 1929. године, затекао цркву у лошем

13 Црква Свете Петке – Образложење; казивање о. Слободана Марковића

стању: неокречену, слабо покривену и напуклу (с леве стране певнице и у доњем делу – у лађи споља); неокречену и непокривену црквену кућу; неоправљен звоник иструлелих стубова („Љуља се цео кад звона звоне“), иструлелу тарабу, труо ладњак пред црквом итд. Великоплањански свештеник Милорад Димитријевић, заменик на орашанској парохији, „бацио је“ сву кривицу на рад бившег пароха Радована Петковића (умро 20. децембра 1927. године).¹⁴

Свештеник Рељић одмах је приступио обнови. За само 20 дана поправио је цркву и шталу и до краја исте године (1929) и црквену кућу и подигао је нов ладњак са клупама за седење. После успостављања нове црквене управе (1930), подигнут је нови звоник с натписом „Поп Реља Јелић и тугори Јован Стефановић и Милета Недељковић, 30. авг. 1930. г. Управа“. Он је исте године покренуо иницијативу за тражење минералне-киселе воде у црквеној ливади, испод цркве. После бушења херметичком бургијом на више места није постигнут успех. Ипак, пронађена је вода чудног укуса. Изграђен је бунар с малом црквицом-капелом, без олтара, која је посвећена св. Пантелејмону. Народ је долазио за воду, умивао се и давао прилог, углавном после Свете литургије у цркви.¹⁵

Године 1932. поново је црква окречена споља, крем бојом, зидови су гипсирани и олуци очишћени. Ове радове је извео Васа Срдановић, свилајначки молер.¹⁶ На жалост, није спроведена одлука Савета Црквене општине да се код цркве подигне зграда као спомен костурница српским ратницима који су погинули на територији великоорашког атара. Било је предвиђено да ова зграда истовремено служи као црквени дом за смештај канцеларије црквене управе и свештеника (1933). После три године изабран је Грађевински одбор за подизање парохијалног дома, под председништвом свештеника Михаила Голубовића. Парохијски дом, завршен 1938. године, који има 10 одељења (стан за пароха и канцеларије), спадао је у најбоље парохијске домове Браничевске епархије.¹⁷ Липе у порти засадили су Миладин Антонијевић и његов син Драгутин.¹⁸

Народни конак је изграђен испред цркве. На освећењу његових темеља, почетком марта 1970. године, Литургију Преосвећених дарова служили су месни парох Томислав Вучковић и неколико свештеника из исте епархије:

14 Летопис цркве и парохије В. Орашке, 7–10

15 Исто, 11–12

16 Записник Црквено-општинског савета, 1932

17 Исто, 1938

18 Казивање Драгослава Антонијевића

Боривоје Симоновић (Смедерево), Влада Крупежевић (Милошевац), Раде Милошевић (Дубовац), Богољуб Момировић (Крњево) и Лазар Ранковић (Врбовац). Тада су се договорили да се сваке године иста литургија одржава друге среде великог поста. На изградњи конака су радили зидари Радисав Бајић и Драгиша Рајић, столар Боривоје Милојковић из Великог Орашја и још неколико мајстора и радника. Радове је надгледао епископ Хризостом. Конак, односно библиотека, отворен је на Дан ослобођења Великог Орашја, 12. октобра 1970. године¹⁹.

Великоорашка црква приступила је изградњи припрате и црквеног звоника одмах после добијања грађевинске дозволе, 9. августа 1971. године. Пројекат је урадио Бранко Митић, београдски архитекта. Крајем септембра 1971. године извршено је освећење темеља на великој црквеној прослави. Чин освећења и Свету литургију вршили су архијерејски намесник, прота Душан Митосевић, протe Христивоје Ђорђевић, Богољуб Момировић, Михаило Голубовић и Драгољуб Матејић и месни парох Томислав Вучковић. Светислав Милана Палић, чувар пруге у Великом Орашју, дао је обрађени камен за зидање припрате, који је остао после изградње новог железничког моста преко Јасенице, и клинове за учвршћење звона. Зидали су мајстори из Великог Орашја, Брана Ђорђевић и Павле Стефановић. Лимарске радове на кубету урадио је лимар Љуба Лекић. Уведено је електрично осветљење у цркви. Истовремено су прешприцани спољни црквени зидови. Црква је тада добила велику подршку и помоћ од Миодрага-Мије Радосављевића, председника Месне заједнице.

Чин освештења и Свету архијерејску литургију вршио је браничевски епископ Хризостом уз асистенцију секретара Е. У. О. Живорада Петровића, прота Драгољуба Матејића, Боре Симоновића, Вука Бјеловића (арх. намесник ресавски, из Свилајнца), Богољуба Момировића, Владислава Крупежевића и месног пароха Томислава Вучковића, који је тада унапређен у чин протојереја, као најмлађи у Браничевској епархији.²⁰

После наведених грађевинских радова постављена је спомен плоча на зиду код ранијег главног улаза у цркву, с натписом:

Велики добротвори приликом дозиђивања торња, оправке цркве и подизања народног конака
1972. године у Великом Орашју
Епископ браничевски Хризостом
чланови управе:

19 Летопис цркве и парохије В. Орашке, 18–21

20 Исто, 22–23; казивање о. Томислава Вучковића

Томислав Вучковић, прота
Божидар Марковић, секретар
Живојин Бранковић, благајник
Живота Бојковић
Боривоје Бојковић
Момчило Бојковић
Јован Бојковић
Бранислав Ђорђевић
Драгиша Рајић
Љубиша Јовановић
Жарко Стиљковић
Аранђел Павковић
Мића Павловић
Радисав Бајић из Крушева
Тутори:
Добривоје Милојковић
Миливоје Бојковић
Светислав Бојковић
Александар Недељковић
Приложници:
Лана и Љубиша Гавриловић, САД
Мића Милановић, из Аустралије
Драгомир Лекић, из Аустралије
Драгица Вавић, из Немачке
Чеда Лекић, из Немачке
Славољуб Радосављевић, аутопревозник
Божидар Арсић, из Крњева, аутопревозник
Раша Стоиљковић, из М. Плана, аутопревозник

Наредно реновирање цркве уследило је 1995. године, већ у другој години службе о Слободана Марковића на великоорашкој парохији, који је иницијатор. После прегледа цркве, владика Игнатије је предложио да се уради кров и спољашња фасада, да се сазида нови конак и уреди двориште. Месна заједница је одмах дала потребни новац за почетак радова, којима је поново руководио Брана Ђорђевић.²¹ Са цркве је скинут стари малтер, омалтерисани су и пошприцани зидови и промењена је цела конструкција крова са новим бибер-црепом. На звонику је промењен лим и постављени су нови олуци на цркви. Порушене су старе зграде између цркве и парохијског дома и до улице. Следеће године завршена је адаптација цркве. Пре че-

---

21 Записник Месне заједнице, 1995

тири године реновирана је црквица св. Пантелејмона. Изграђена је ограда и бетонирана стаза у порти.

Поред Месне заједнице, наведене радове су помогли мештани новчаним прилозима. Данас се гради кућица за паљење свећа.

Старе богослужбене књиге

Богослужбене књиге које се налазе у Орашанској цркви углавном потичу из треће деценије 20. века, осим Ирмологија, на коме је један запис од 24. новембра 1889. године, и Псалтира (приложио га Тома С. Лукић из Милошевца 19. априла 1892. године). Према Инвентару књига, храм је имао следеће старе књиге: Ирмилон (1929), Часловац (1929), Осмогласник, Триод посни, минеје, Велику катавасију (1944), Молитвеник (запис од 1927), Службу Светитељу Сави, Службу светој преподобномученици Параскеви (1977) итд. Поред ових наведених књига, у црквеној библиотеци налазе се бројне црквене и друге књиге, новине и часописи (Саборност, Православље, Мисионар, Светосавско звонце и Гласник).

Црква има неколико рукописних књига (Летопис и записнике Црквено-општинског Савета и Црквено-општинског Управног одбора) и десетак протокола крштених, венчаних и умрлих (од 1936. до данас). На жалост, многе црквене матичне књиге су уништене у време аустроугарске окупације, што је отежало истраживачки рад на овој монографији.

Црквено-литургијски предмети

Великоорашка црква има готово све потребне црквено-литургијске предмете, старије и новије израде. Податке о старијим предметима углавном пружа црквени летопис. Тако је, на пример, свештеник Реља Д. Јелић 1929. године записао: „Својом речју у цркви утицао сам на добре хришћане, те је црква одмах на Велики петак имала лепу Христову гробницу, прилог Драге С. Бојковића, дивни свилени чаршав Станка Р. Павловића за застор гробнице, сасуд за миросање од сребра (поклон Стевана Р. Бојковића), сасуд за крштење, прибор од сребра (поклон Боривоја М. Обрадовића) и један ручни целивајући крст од сребра (поклон Аћима Стојиљковића, пекара из Великог Орашја“.²²

Црква је стално набављала црквено-литургијске предмете, на пример 1930. године нову прангију од 100 кг, два месингана чирака и две рипиде. Верници су поклањали плаштанице и друге предмете.

22 Летопис цркве и парохије В. Орашке, 9–10

Треба рећи и да је професорка Јелена Савкић донела крст из Јерусалима, дужине 1,5 м, који је 2007. године освештан на Голготи.

Гробља

У средњем веку и турском добу житељи великог села Ливади сахрањивани су на старом гробљу у Раворинама (Старо трновачко гробље). На жалост, данас су нечитки натписи на његовим старим споменицима. Од почетка 19. века Орашани су сахрањивани на крњевачким гробљима, Црквеном и Каменичком, и на данашњем Великоорашком гробљу. Око старе средњовековне цркве сахрањивани су покојници, тако да је у црквеној порти раније било гробље, које се постепено померало на североисток.

Данашње гробље налази се у близини цркве, поред асфалтног пута за Крушево. Шири се према југозападу. Распоред надгробних споменика показује сродност појединих фамилија, које су имале два или неколико родоначелника. На рубним деловима гробља, нарочито на његовој западној страни, подижу се нови споменици удаљени од фамилијарних гробних парцела.

Најстарији споменици с натписом потичу тек из краја 19. и почетка 20. века: Стојана Јовановића (Цока, 1799–1887), Симе Спирића (умро 1897), Стевана Димитријевића (1852–1900, учитељ), Јована Ђ. Бојковића (1865–1902), Јована Петковића (1882–1902, син попа Радована-Раке), Томе Павковића (1845–1904) итд.

Ново гробље, које ниче источно од старог, уређивано је од деведесетих година. Асфалтиран је прилаз и бетониране су стазе.

Крушево и Мала Плана одвајкада имају заједничко гробље. Јован Ердељановић је приликом истраживања ових насеља (1908) на гробљу видео особито дрвене крстове, са решеткама као украсима. Сматрао је да је то врло старо гробље са каменим споменицима. На једном од њих прочитао је 1829. годину. Почетком 20. века најстарији део гробља већ је био растурен. Споменици су били толико стари да мештани нису знали чији су гробови нити су тамо палили свеће. Гробови су брижљиво одржавани и ретко су покојници сахрањивани у већ постојећи гроб. Чланови родова сахрањивани су у групи.²³

Старије, средњовековно, гробље налазило се ниже садашњег, према Јасеници. Сељаци су износили споменике горе како би обрађивали њиве.

23 Јован Ердељановић, *Етнoлошка истража о Шумагинцима*, 143–144

На заједничком гробљу свако село је имало свој запис. Сваки гроб је обележен даскама или дебелим дрвнима, ређе је покриван великом плочом. Опсег су чинила дрвна, углављена једно у друго.²⁴

Раније је на Крушевачком гробљу била примитивна капела, у ограђеној врљици, 15 м десно од гробнице Филиповића. У њеној близини, у једној земуници на гробљу живели су деда Анта и баба Јулка, сиромашни људи који су добијали храну приликом дељења²⁵.

Данас су гробља под управом Месне заједнице, која их одржава и делом ограђује. У старом гробљу, поред друма, подигнут је споменик у облику пирамиде руским војницима који су погинули у Великом Орашју 1944. године.

ВЕЛИКООРАШКИ СВЕШТЕНИЦИ

Великоорашка парохија је све до 1870. године припадала Крњевачкој цркви, односно другој крњевачкој парохији у којој су у последње време чинодејствовали Михаило Ђ. Поповић (свештеник 1854–1866), Михаило И. Поповић (1864–1869), Стефан Поповић (1866–1869, до 12. новембра 1878. службовао само у Крњеву, умро 1879) и Василије Антић. После смрти Михаила Игњата Поповића, 21. јула 1869. године смедеревски протојереј Милутин Банић поново је поделио крњевачке парохије тако што је у целом Крњеву служио Стефан Поповић, а у Великом Орашју и Крушеву Василије Антић.²⁶

„Једно мало селце Крушево, које се готово све иселило у Малу Плану, тако да се ионако мала парохија смањила“ помиње 25. октобра 1848. године крњевачки свештеник Јован С. Поповић у својој жалби на малу парохију (имао део Крњева од 130 кућа и Крушево).²⁷ Дакле, у овом помену види се да је Крушево, као део крњевачке парохије, средином 19. века већим делом исељено у Малу Плану.

Василије-Васа Антић

Василије Антић, крушевачки учитељ, рукоположен је за ђакона и свештеника у априлу 1868. године у крагујевачком Новом Селу, на парохији

---

24 Исто

25 Казивања Драгутина С. Стоиљковића и Стојадина Михајловића

26 Архив Србије, МБ, 674, 968/1869

27 Исто, 636/1848

његовог таста Илије Поповића.²⁸ Међутим, тамо је служио као капелан, што му није одговарало. Због тога је већ 16. септембра исте године тражио другу парохију.²⁹ Потом је постављен за капелана крњевачке парохије. Пошто је становао у Великом Орашју, Крњевци су се жалили смедеревском проти тражећи „да свештеник Васа седи у њиховом селу“.³⁰ Прота Милутин Банић је у почетку укоравао јереја Василија, али је већ средином 1869. године попустио и дао му издвојену парохију Велико Орашје и Крушево. Дакле, то се догодило у време оснивања Орашког среза.

Василије Антић није дуго остао у Великом Орашју, до средине јуна 1873. године када се вратио на парохију свога умрлог таста, у Наталинци.

Милојко Мирчић

Милојко Мирчић, син богатог Староселца Милојка Мирчића, рођен је 8. јануара 1844. године. Као свршени богослов учитељевао је у Ковачевцу (1864–1869), Великом Орашју (1869–1870) и Старом Аџидеговцу (септембар 1870 – август 1873). Остао је кратко и у свом родном селу јер га је Министарство просвете послало у Осаницу, село пожаревачког округа (16. јун 1873)³¹. Мирчић није отишао у забачену Осаницу, већ је напустио просвету и запопио се. Као свештеник најпре је служио у Великом Орашју пошто је из овог села отишао Василије Антић.

У Летопису цркве крњевске Мирчић је описан као озбиљан, црномањаст и крупан човек.³²

У време Српско-турских ратова (1876–1878) попа Милојка је надзорник друмова Коча Белимарковић поставио за начелника станице у Новом Аџидеговцу (Ново Село).³³ После ових ратова вратио се на своју парохију. Већ 2. новембра 1878. године поднео је писмену пријаву начелнику Орашког среза против блудника Марка Илића, земљорадника из Крушева и Орашана Петра Марковића и Трифуна Ђорђевића.³⁴

Свештеник Мирчић много је постигао на подизању Великоорашке цркве (1890), мада је често био у сукобу са локалном влашћу. Лазар Стевановић,

28 Исто, 511, 521/1868

29 Исто, 1.325/1868

30 Исто, 275/1869

31 Архив Србије, МПс, 11–26/1873

32 Милојко Мирчић, сапарох Јована Цветковића, давао је податке крњевачком свештенику и летописцу Лазару Миловановићу.

33 Историјски архив См. Паланка, Начелство Великоорашког среза, к. 8, 1509/1878

34 Исто, к. 6, 1.611/1879

председник Општинског суда, 1. априла 1892. године жалио се Министру просвете и црквених послова на Мирчићево понашање.³⁵

Поп Милојко је служио у великоорашкој парохији до 1897. године, када је добио ливадичку парохију, тј. заменио се са протојерејем Радованом Петковићем. Мирчић је последње године своје службе провео у Породици. Умро је 28. јула 1928. године у Великом Орашју.³⁶

Радован Петковић

Радован-Рака Петковић (28. октобар 1852 – 20. децембар 1927), рукоположен 1874, произведен у протојереја 1921, одликован је Орденом Св. Саве петог реда у септембру 1900. године.³⁷ Дуго је био великоорашки свештеник, од 1897. до краја 1927. године, и протонамесник од оснивања Великоорашког намесништва Смедеревског протопрезвитерата (1903–1927).³⁸

Малобројни су подаци о овом скромном свештенику. Реља Јелић, свештеник и летописац, кратко је записао о свом претходнику: „Прота Рака, како су га звали његови парохијани, био је добар и способан за свештеничке дужности и као такав задржан је у успомени код својих парохијана и остаће дуго“.³⁹

Прота Рака почео је од 1. септембра 1927. године да пише црквени летопис, најпре о подизању цркве, потом о чичи Среји, издвајању засебне великоорашке парохије и претходним свештеницима, Василију Антићу и Милојку Мирчићу.

У време Првог светског рата проту Раку су замењивали плањански пароси, Драгомир Стојановић и Јован Зечевић, веома способни свештеници, који су се истицали не само у духовном већ и у просветном, привредном и политичком животу. Петковића је у јесен 1916. године заступао Јеремија Станковић, паланачки парох, а у време његове старости (1926–1927) плањански свештеник Милорад Димитријевић и крњевачки Светозар Грујић и Алексије Черненко.

35 Архив Србије, МПс-ц, 1892, бр. 466 (ф. 1, р. 144/к1)

36 Летопис Цркве крњевске, 1. св., 6. и 9; Летопис цркве и парохије великоорашке, 2

37 *Весник Српске цркве*, септембар 1900. године

38 *Шемајизам Источно православно Српско њајријаршије*, С. Карловци 1925. године, 16

39 Летопис Цркве и парохије В. Орашке, 7

У време аустријске окупације (1915–1918) однета су звона Великоорашке цркве, која су враћена тек после поднетих захтева за надокнаду штете 1921. године.⁴⁰

Реља Јелић

Реља Д. Јелић, син проте Душана Јелића, пореклом из Херцеговине, рођен је 31. децембра 1898. године у Годовику код Ариља. Учио је гимназију и богословију у Београду и Сремским Карловцима, у генерацији некадашњег патријарха Германа. Рукоположен је у чин ђаконa 29. октобра 1921. у Хопову и у чин свештеника 20. августа 1922. године у Доњем Милановцу. Најпре је службовао као ђакон у Јагодини, потом као свештеник у Сењу и Бигреници код Раванице (1922), потом у Багрдану, Великом Орашју (1928–1934) и Крагујевцу (при старој цркви, задужбини кнеза Милоша Обреновића). Одликован је правом ношења црвеног појаса (13. април 1933) и протојерејским чином. Подигао је нову цркву у Доњој Комарици код Багрдана, звоник, капелицу и обновио цркву у Великом Орашју⁴¹.

Парохијани су волели и поштовали попа Рељу, јер је код наплате обављеног посла био скроман. Говорио је „шта даш, колико можеш“. У време немачке окупације (1941) ухапсио га је Гестапо и два месеца је мучен у затвору, у Александровој улици. Пуштен је благодарећи др Спири Ристићу, крагујевачком лекару. Међутим, мучење га није заплашило, те је као председник Хришћанске заједнице, у штампарији ове заједнице са монахом Јованом Рапаићем штампао летак „Шумадинци дижите се на оружје!“ и преко својих присталица растурао га по Србији. После рата мучили су га и ознаши, све до интервенције предратног богослова и послератног председника Президијума Милана Смиљанића. Умро је у Крагујевцу 1972. године.

Свештеник Реља био је активан и у Црвеном крсту, те је за свој хумани рад награђен Указом Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије. Одликован је и Сребрном медаљом свештеника из Крагујевца. (1938). Као и многи свештеници, давио се пчеларством. Верници га памте и као активног члана Демократске странке.

Породица Рељиног оца, проте Душана, дала је пет свештеника: Душана; Душанове синове: Рељу, Угљешу (протођакон патријарха Варнаве и секретар Синода; протерали га комунисти; умро у САД-у) и Милана (протојереј у Смедереву) и Рељиног сина Миодрага (завршио богословију,

40 Архив СЦГ, Министарство вера, бр. 6.772

41 Архив Браничевске епархије, Досијеа свештеника, Реља Јелић

ђакон у Крагујевцу и Краљеву, свештеник у петровачкој Бистрици, Влашком Дољу и Ракинцу).⁴²

Михаило-Мика Голубовић

Михаило Велисава Голубовић, рођен 25. децембра 1905. године у Новом Ацибеговцу (Ново Село), где је завршио основну школу (1919). Потом је завршио четири разреда гимназије у Јагодини са положеном малом матуром (1923) и богословију у Битољу (1928). Рукоположен је у чин свештеника 30. марта 1929. године у Сремским Карловцима од стране патријарха Димитрија. Одликован је црвеним појасом (1937) и надбедреником (1941). Службовао је у Поточцу (на падинама Јухора, од 2. априла 1929) и Великом Орашју (од 13. јуна 1934. до 1969). Умро је 8. октобра 1977. године у Великој Плани, а сахрањен је на плањанском гробљу.

Заслугом о. Михаила, подигнута је црква са парохијским домом у Поточцу, један од најлепших храмова у епархији (1938). Био је активни сарадник Српског пчеларског друштва.⁴³ После Другог светског рата бавио се и политиком, најпре као посланик Антифашистичке скупштине народног ослобођења Србије (1946) потом и као члан Извршног одбора и Пленума Јединственог народноослободилачког фронта (1974).⁴⁴

Пошто је 1934. године основана друга великоорашка парохија, о. Михаило је имао сапароха, најпре Драгољуба Поповића, који се кратко задржао у Великом Орашју.

Лука Николић

Лука Николић, рођен 1918. године, завршио је 4 разреда гимназије (1933), 6 разреда богословије у Битољу (1940) и Правни факултет у Београду (1959). Рукоположен је у чин ђакона 2. септембра 1941. и чин презвитера после два дана у Пожаревцу. Службовао је у Великом Орашју (4. новембар 1941 – 1946) и Осипаоници (1947–1960). Одликован је црвеним појасом. Прво је пензионисан 1960, потом је службовао у параћинском Поповцу, све до другог пензионисања 1974. године. Последње године живота провео је у Нишу.⁴⁵ Орашани памте о. Луку и као доброг фудбалера „Младог борца“.

42 Казивање Миодрага Јелића из Велике Плана

43 Персонална досијеа свештеника Епархије Браничевске, Михаило Голубовић; Казивање Михаила Ивановића

44 Политичка библиотека ССРН Србије, ЈНОФ С, 1944, Београд 1974, 3

45 Персонална досијеа свештеника Епархије Браничевске, Лука Николић (бр. 128)

Томислав Вучковић

Томислав Вучковић, рођен 30. јуна 1936. у Новом Селу, завршио је основну школу у родном селу, четири разреда гимназије у Великој Плани и пет разреда богословије у Призрену (1956). Рукоположен је за ђакона 4. децембра 1959. године од епископа далматинског Стефана у београдској цркви Лазарици, а после два дана у чин свештеника од епископа браничевског Хризостома у Саборној цркви у Београду, у присуству патријарха Германа. Службовао је у Смољинцу (од 1. јануара 1960), Великом Орашју (од 1. септембра 1969) и Пожаревцу (парох прве пожаревачке парохије, од 1. септембра 1972. до одласка у пензију 1. фебруара 2000. године, односно до разрешења дужности члана Црквеног суда епархије браничевске).

Вучковићев рад запазиле су црквене власти, које га наградише правом ношења црвеног појаса (1965), протонамесничким звањем (1967), чином протојереја (1972) и правом ношења Напрсног крста (1988).

Свештеник Тома је током службовања генерално оправио цркву у Смољинцу, подигао парохијски дом (са салом и канцеларијом) у истом селу (1965) и у Великом Орашју црквени торањ-звоник, црквену зграду (сала и канцеларија) и оправио цркву споља.⁴⁶ О његовој сарадњи са народом најбоље је рекао Драгослав Недељковић: „Отац Тома Вучковић умео је лепо са народом“.

Милан Маринковић

Милан-Мића Миодрага Маринковић (Ново Село 5. фебруар 1937 – 12. април 2004. Ново Село) завршио је пет разреда гимназије, богословију у Призрену и Школу за финансијске инспекторе у Великом Орашју 1959. године. Најпре је радио као шеф рачуноводства у Крепољинском руднику, потом као референт прихода у привреди Општине Велика Плана. Рукоположен је у ђакона 7. новембра 1965. године у бачком Чантавиру а у презвитера следећег дана у Бајши. Свештеничку службу је обављао у Пивницама (Бачка, од 1965), Трешњановцима (Славонија, од 1968), смедеревском Врбовцу (од 1. новембра 1971) и Великом Орашју (премештен по својој молби 1. септембра 1972, до пензионисања 15. новембра 1994).⁴⁷ Занимљиво је рећи да је он трећи Новоселац на великоорашкој парохији.

---

46 Исто, Томислав Вучковић (168); казивање о. Томислава Вучковића

47 Исто, Милан Маринковић (233); Казивања Миливоја Мате Маринковића из Новог Села и Мирјане Богосављевић из Велике Плане

Из времена дугогодишње службе оца Миће у Великом Орашју издвојили смо два догађаја.

Орашани су 1. септембра 1972. године отишли на излет у манастир Манасију, на прославу 50-годишњице обнављања Епархије браничевске. Путовали су аутобусима у организацији архијерејског намесника подунавског, проте Душана Митошевића. На прослави је служио епископ Хризостом, а прота Душан је говорио о прошлости Браничевске епархије. Потом су Орашани обишли Ресавску пећину и у повратку Покајницу.⁴⁸

Свештеник и летописац Милан Маринковић записао је о парастосу Дражи Михајловићу.

Дана 17. јула 1994. године у храму Преподобне мученице Параскеве у Великом Орашју извршен је парастос за мирни покој душе вођи Трећег српског устанка, генералу Драгољубу-Дражи Михајловићу. У присуству великог броја посетиоца уз саслужење свештеника Радомира Миленковића, Томислава Панића и пароха из Лозовика, Новог Села и Ракинца. Свештеник Драган Терзић одржао је говор о значају овог устанка. Парастосу су присуствовали и посланици из Београда, међу њима унук пок. Драже, потпредседник Скупштине Србије Војислав Михајловић... Све је протекло у реду, како за време парастоса тако и у току ручка на коме је било преко 120 званица, организованог од Српског покрета обнове.⁴⁹

Слободан Марковић

Слободан Богомира Марковић, рођен 1964. у Свилајнцу, завршио је основну школу, два разреда Усмереног образовања и петоразредну Богословију у Београду (1985). Рукоположен је у чин ђакона 1990. године, на Малу Госпојину, у пожаревачкој Саборној цркви од владике Саве (Андрић), а сутрадан за свештеника у истој цркви. Прву парохију добио је у Новом Селу (20. децембар 1990), потом је после четири године прешао у Велико Орашје (12. новембар 1994). Примопредају је извршио намесник, протојереј Радомир Милошевић из Смедерева. Отац Слободан добио је право ношења црвеног појаса.⁵⁰

О. Слободан, као и претходни свештеници, у великоорашкој парохији има три насеља са око 800 домова: Велико Орашје, Крушево и Малу Пла-

48 Летопис цркве и парохије В. Орашке, 26

49 Исто, 49–50

50 Персонална досијеа, Слободан Марковић (316)

ну. Неколико година је предавао веронауку у њиховим школама.⁵¹ Он је 2001. године повео први пут литију кроз село. Организовао је адаптацију цркве, реновирање бунара и црквице, која је посвећена св. Пантелејмону, и друго.⁵²

СВЕШТЕНИЦИ РОДОМ ИЗ ВЕЛИКОГ ОРАШЈА

Велико Орашје је дало три свештеника, најпре Видоја Бојковића, потом Драгишу Лекића и Жељка Симоновића.

Видоје Бојковић

Видоје, син Милана Бојковића, рођен је 6. октобра 1898. године у Великом Орашју. Завршио је основну школу у родном месту (1908) и три разреда богословије Св. Сава у Београду (1948). У Великоорашкој цркви редовно је певао за певницом. Био је познат и као активни члан богомољачког покрета. Епископ браничевски Венијамин рукоположио га је у чин ђакона (3. јун 1948) и презвитера (6. јун 1948).

О. Видоје је службовао у Лазници (од 26. јуна 1948), Баричу (12. октобар 1950), Голупцу (од 10. фебруара 1956) и Црквенцу (од 1. марта 1966). По његовој молби, разрешен је дужности 1. марта 1979. године. Умро је после непуне четири године, 4. јануара, као пензионер у Миљковом манастиру. Сахрањен је после два дана у црквеној порти.⁵³

Орашани и многи други верници знали су о. Видоја као врсног певача и хоровађу Певачког друштва „Соко“. Јосиф Цвијовић, чувар патријаршијског престола, рекао је Видоју приликом његовог рукоположења: „Полако Видоје, бојим се да ћеш ми истерати све анђеле из цркве. Толико лепо певаш“.⁵⁴

Свештеник Видоје оставио је два записа поводом свог рукоположења и одржане прве литургије. Прво је записао на „Новом завету“ (Београд 1938): „По милости Божијој, ја Видоје Бојковић рукопожен сам од Преосвећеног владике Венијамина у чин ђакона на велики хришћански празник, св. цар Константин и царица Јелена 21. маја 1948. г. а за презвитера 24. маја 1948. г. Била је Света недеља. Пожаревац. Прву литургију сам служио на Спасовдан, 28. маја 1948. године у Саборној цркви у Пожаревцу“.

51 Казивање о. Слободана Марковића

52 Летопис цркве и парохије В. Орашке, 64

53 Персонална досијеа, Видоје Бојковић (139)

54 Казивање о. Јовице В. Милошевића, свештеника у пензији

О. Видоје је записао на Часловцу (освећен 1951. г.), који је завештао ћерки, игуманији Доротеји: „Од 1948–1950. парох лазнички. Прву литургију одслужио сам 5/18. јула 1948. у Лазничкој цркви. Дошао сам у Лазницу 3/16. јул 1948. г. Јереј Видоје“.⁵⁵

Треба рећи да је о. Видоје одликован црвеним појасом после довршења парохијског храма у селу Баричу (1959).

Драгиша Лекић

Драгиша Радомира Лекић, рођен 10. маја 1941. године, завршио је основну школу у Великом Орашју и металопрерађивачку (средњеиндустријску) школу у Смедеревској Паланци (1959). Студирао је на Теолошком факултету у Београду. Рукоположен је у чин ђакона 15. априла 1963. у пожаревачкој Саборној цркви, потом после четири дана у чин презвитера у Манасији од епископа Хризостома. Његова прва парохија била је у Клењу (1963–1971) а опслуживао је и Барич, Бикиње, Душманић, Вуковић, Зеленик и Мрчковац. Од 20. марта 1971. до 1. августа 2003. године службовао је у пожаревачком Александровцу, односно у парохији која има Тићевац, Миријево и Свињарево. Данас живи као пензионер у Пожаревцу.

Свештеник Драгиша је већ током прве три године службовања, уз помоћ Божју и сарадњу црквених одборника, довршио нови парохијски дом у Клењу и организовао освећење тамошњег храма Успенија пресвете Богородице, једног од најлепших у околини. Идуће, 1967. године, он је са једним мајстором извршио потребне оправке на храму св. Георгија у Зеленику и организовао освећење исте цркве. Већ 1966. добио је право ношења црвеног појаса.

О. Драгиша је 1971. године, према решењу епископа браничевског Хризостома, премештен са клењско-зеленичке парохије на александровачку парохију, на којој је показао запажену активност и обновио цркву Светог Николе и подигао црквену кућу за народ. Због тога је на дан Светог великомученика Пантелејмона 1977. године одликован чином протонамесника.

Протонамесник Драгиша написао је монографију „Парохија и црква александровачка“, обимну књигу о цркви и њеним парохијанима.

---

55 Богослужбене књиге Миљковог манастира. Датуми првог записа су по старом календару.

На крају, треба рећи да су о. Драгишу у Великом Орашју обучавали у црквеном певању дугогодишњи појци Момчило Бојковић и Јован Бојковић.⁵⁶

Жељко Симоновић

Жељко Симоновић, рођен 1979. године, завршио је основну школу у Великом Орашју и богословију у Београду (1999). Рукоположен је за ђакона у пожаревачкој Саборној цркви 27. јануара 2005. године и после три дана за свештеника од владике Игнатија. Он је већ 1. марта исте године уведен у рибарску парохију (Рибаре – црква, капела, Изварица и Осаница). Изградио нову цркву у Осаници. Радио и као вероучитељ у жагубичком Средњошколском центру и три сеоске школе. Данас је парох у Тополивнику код Великог Градишта.⁵⁷

Драган Антонијевић, рођен 1978. године, завршио је богословију у Призрену.

Мирко Стојана Павковић (1902–1919) умро је као богослов.

МОНАХИЊЕ РОДОМ ИЗ ВЕЛИКОГ ОРАШЈА

Велико Орашје је дало неколико монахиња, већином из многољудне фамилије Бојковић.

Доротеја (Миланка, 1923–2007), ћерка свештеника Видоја Бојковића, завршила је основну и Домаћичку школу у Великом Орашју. Замонашила се 8. априла 1950. године у овчарском манастиру Сретењу и том приликом добила је монашко име Доротеја, од пок. владике жичког Владимира Рајића. Раније је била искушеница у овчарским манастирима, Јовање, Драча и Сретење (од 1942. године). У Миљков манастир примљена је из жичке епархије 20. октобра 1952. године и постављена за настојатељицу. Произведена је у чин игуманије на Ваведење 1963. године, а од 2005. она је велика схима. Изградила је у Миљковом манастиру три конака и економске зграде и један конак у Златенцу и обновила цркву Добреш.⁵⁸

---

56 Извори података о свештенику Драгиши: Персонална досијеа свештеника у Епархији браничевској, бр. 192; његова монографија „Парохија и црква алексовачка“; казивања о. Драгише Лекића

57 Казивање свештеника Жељка Симоновића

58 Казивање мати Доротеје

Фотина (Милана, 1898–1995), супруга Драгољуба Бојковића, најпре је била искушеница у Нимнику. Замонашена је у манастиру Свете Богородице у Сићеву код Ниша, где је остала до смрти.

Татјана (Наталија Бојковић, 1925–2006), Фотинина ћерка, замонашена је у Нимнику. За време немачке окупације боравила је две године код куће. Почетком 1943. године отишла је у овчарско Јовање, код игуманије Катарине, потом код мати Текле. Њен духовни отац био је о. Макарије из истог манастира. У Јовању је остала до 1953. године, када се вратила у Нимник. Са духовном сестром Јустином изградила је конак у Нимнику, потом су прво отишле у Каленић те после две године у Сићево.⁵⁹

Марија (Милојка, 1875–1951, родом од малоплањанских Шаренкапића, супруга Стевана Бојковића), монахиња прво у Туману, потом у Рајиновцу код Умчара, где је умрла.

Евдокија (Обренија Станоја Машић из Великог Орашја, 1897–1981), супруга о. Видоја Бојковића, 1980. године замонашила се у Миљковом манастиру од оца Герасима. Умрла је у истом манастиру већ наредне године.⁶⁰

Марија (Морлава-Мира Станковић, 1888–1982), замонашена 6. априла 1963. године у Рукомији од јеромонаха Саве Огњановића, малосхимница, умрла је и сахрањена у истом манастиру.

Параскева (Видосава Станковић, 1909–1977), Маријина ћерка, замонашена у Рукомији, где је умрла. Обе, мајка и ћерка, сахрањене су на манастирском гробљу. Управа манастира подигла им је надгробне споменике, оба од гранита пирамидалног облика.⁶¹

БОГОМОЉАЧКИ ПОКРЕТ

На територији данашње општине Велика Плана у међуратном периоду постојала су богомољачка братства у Крњеву, Марковцу, Милошевцу и Великом Орашју.⁶² Богомољачки покрет, тзв. „покрет побожних“, у овом крају је најпре зачет у Крњеву, на првом великом богомољачком сабору код старе цркве на дан Светог пророка Илије 1920. године. На овом сабору, који је одржан с благословом тадашњег митрополита Димитрија, говорио је владика др Николај Велимировић, један од највећих српских духовника.

---

59 Казивање Момчила Д. Бојковића

60 Казивање мати Доротеје

61 Књига монаха и монахиња Епархије браничевске, бр. 385 и 387; Млађан Цуњак, Манастир Рукомија, Пожаревац 1996, 63; Казивање Светислава-Тике Глигоријевића

62 Календар *Браничево* за 1941. годину

Богомољци из Крњева, углавном чланови хора, путовали су и ширили покрет по околним селима и пожаревачким крајем. Добро су сарађивали са Доротејом, игуманијом Миљковог манастира, и њеним оцем, свештеником Видојем Бојковићем. Дакле, Орашани су примили богомољачки покрет из суседног Крњева.

Богомољачко братство у Великом Орашју славило је патрона своје цркве, св. преподобну мученицу Параскеву. Славски колач су секли на дан уочи славе. Богомољци и други верници окупљали су се недељом и у време верских празника у цркви и кући Драгољуба Бојковића, а и других богомољаца. Код њих су долазили мисионари, истакнути богомољци и калуђери, међу њима Васијан (Василије, ученик владике Николаја Велимировића, калуђер Покајнице), калуђери из овчарско-кабларских манастира (Јовање, Никоље, Преображење, Благовештење)⁶³, брат Драги Живановић из Крњева и други.

Најактивнији припадници богомољачког покрета у Великом Орашју били су: Стеван Јеврема Бојковић са синовима (Светислав, Миливоје и Драгољуб), Живка (жена Миливоја С. Бојковића, ћерка Ђоке Николића из Великог Орашја), Јован Миливоја Бојковић, Милојка Бојковић (Стеванова супруга), Видоје Бојковић, Живојин-Жикица Бранковић, Ленка Рајић, Аранђел Павковић, Светислав Рајић (умро 1938), Драгиша Светислава Рајић (1936–1999, чтец), Александар Недељковић, Живота Новака Недељковић, Милета Новака Недељковић (1882–1971) и његов син Александар.

Ленка Рајић (1900–1980), ћерка Животе Недељковића и супруга Светислава М. Рајића, чланица Добротворног старатељства Православне цркве у Великом Орашју, помагала је сиромашне људе и децу. Прикупљала је новчану помоћ и за цркву, заједно са Славком Николић, Радом Обрадовић и Видом (жена Александра Ђурчије).⁶⁴

Орашански богомољци одлазили су на молитву и у друга села, цркве и манастире. Сарађивали су са богомољачким часописима, помагали изградњу цркава и манастира и одлазили на богомољачке саборе. Међутим, великоорашко братство почело је постепено да се гаси пре три деценије.

ЦРКВЕНО-ПЕВАЧКО ДРУШТВО

Црквено-певачко друштво „Соко“ основано је средином треће деценије двадесетог века. Углавном је окупљало богомољце који су били у певници. Чланови друштва певали су у цркви, на литијама и сахранама. Дугогодишњи председник и хоровођа био је Видоје Бојковић, појац и члан тамбураш-

63 Казивање Момчила Драгољуба Бојковића

64 Казивања Милесе Рајић, Јована Миливоја Бојковића и Момчила Д. Бојковића

ког оркестра. Он је учио певању и чланове Крушевачке певачке дружине „Карађорђе“.⁶⁵

Великоорашки појци имали су своју славу, Мали ускрс (св. Тома). Предратни чланови друштва били су Јован Павковић, Сретен Павловић, Александар Ђурчија, Живојин В. Бранковић, Љуба Гајић, а после њих Јован Бојковић, Драгиша С. Рајић (чтец), Никола Богдановић, Жика Живановић и други. Постепено се смањивао број чланова друштва до његовог гашења.⁶⁶

Данас у црквеном хору певају: Јован Миливоја Бојковић (ранији хоровађа), Момчило Драгољуба Бојковић (чтец од 1971. године, рукоположио га владика Хризостом), Драгослав Недељковић, Марина Павловић и Гордана Павловић. Понекад певају и деца: Јасмина Марковић, Милица Павловић, Јелена Ђорђевић и друга. Певају недељом и у време празничних дана када има литургија. Заједнички користе типик, минеје, пентикостар, Србљак (за српске празнике) и Осмогласник. Добро сарађују са месним парохом Слободаном Марковићем.⁶⁷

ЦРКВЕНЕ УПРАВЕ И СЛУЖБЕНИЦИ

Раније су црквеном имовином у Србији управљали свештеници и црквени тутори. У вођењу материјалног пословања Великоорашке цркве посебно су се истакли Лазар Жабарац и Сава Бојковић.

Црквена општина у Великом Орашју основана је 1932. године, годину дана после ступања на снагу Устава Српске православне цркве. Исте године извршена је примопредаја дужности управе Великоорашке цркве Црквеној општини, коју је представљало привремено поверенство на челу са парохом Михаилом В. Голубовићем (председник) и члановима: Јованом Стевановићем, Милетом Недељковићем и Милутином Павловићем.⁶⁸

Чланови првог поверенства, односно Савета и Црквеног одбора били су: свештеник Реља Д. Јелић (председник), Милош С. Ничић (потпредседник), Витомир С. Радовановић, Сава Миладиновић, Милен М. Миленовић, Михаило Г. Лекић, Настас Здравковић, Богољуб Станковић, Живојин Љ. Марковић, Владимир Бранковић, Зарија Пешић, Стојан Павковић, Љубомир Благојевић, Стеван Стојиљковић, Лука Радосављевић, Јован

65 Казивање мати Доротеје и Момчила Д. Бојковића

66 Казивања Милесе Рајић, Јована М. Бојковића и Љубомира Бранковића

67 Казивање Марине Павловић

68 Прота Душан Митошевић, *Архијерејско намесништво йодунавско*, Велико Орашје, 2

Николић, Живота Недељковић, Радомир Марковић, Јован Стевановић и Стеван Бојковић.⁶⁹

После одласка о. Реље Јелића, новопостављени свештеник Михаило Голубовић ушао је у црквену управу као председник. Милош Ничић је остао потпредседник, а остала је и већина ранијих чланова. Према записнику од 13. септембра 1936. године била су само четири нова члана: Милан Живковић, Живота Андрејић, Светислав Рајић и Недељко Ј. Јовановић.⁷⁰

У време окупације нису вршени избори. После ослобођења изабрано је ново поверенство с председником о. Михаилом Голубовићем. Током девете деценије, у време службе пароха Милана Маринковића, чланови Црквено-општинског управног одбора били су углавном синови и рођаци претходних чланова: Бојковићи (Јован, Момчило, Жика и Боривоје), Симоновић Миодраг, Миленковић Живан, Ранковић Момчило, Арсенијевић Миладин, Бранислав Ђорђевић, Павловићи (Михајло и Радоје), Филиповић Бранислав, Милојковић Мирослав, Стошић Михајло, Лекић Слободан, Бранковић Живојин, Павковићи (Аранђел и Властимир), Стоиљковићи (Жарко и Милош), Јовановић Љубиша, Рајић Драгиша, Рашић Никола, Глигоријевић Светислав, Бајић Радисав, Ђурић Михајло, Живуловић Владета, Палић Светислав и други.⁷¹

Данас су у Црквено-управном одбору: о. Слободан Марковић (председник), Добрица Момчила Бојковић, Слободанка Павковић, Миланка Лукић, Мирослав Влајић, Дарко Костић и Предраг-Прежа Станковић.

Великоорашка црква је током своје дуге прошлости имала велики број црквених службеника: благајника (Љубиша Лекић, Јован Стевановић, Живојин Бранковић, Драгослав Недељковић), секретара (Боривоје М. Обрадовић, Бранислав Ђорђевић) и црквењака (Лазар Николе Жабарац, Божидар Марковић, Јован Милана Павковић, Мирољуд Радисављевић). Раније су црквењаци, поред одржавања чистоће у цркви и канцеларији, ишли са свештеницима по парохији око слава и ради водица.

*

Храмовна слава св. Параскева римска слави се у Цркви са резањем колача, без народног весеља. Свети Сава се слично слави, али са дечјим рецитацијама. Славила се и виноградарска слава, Бели четвртак (по Ус-

---

69 Записници Црквено-општинског Савета и Управног одбора Цркве Велико Орашке, 12. јун 1932, 1–3

70 Исто, 13. септембар 1936. године

71 Епархијски управни одбор Православне епархије браничевске, бр. 1.081

кросу). Колачари су из парохије. Честице за причешће болесника чувају се у дарохранилници. Раније је ношена литија на први дан Тројице.

Великоорашка парохија има у свом саставу три насеља: Велико Орашје, Крушево и Малу Плану. Занимљиво је рећи да се Мала Плана, некада село великоорашког среза, налази у општини Смедеревска Паланка и припада Шумадијској епархији. Наша парохија налази се у Архијерејском намесништву великопланском, које је у саставу Српске православне Епархије браничевске.